

УКРАЇНА—НАТО:

У ВІЛЬНЮСІ МАЮТЬ БУТИ
ВИПРАВЛЕНІ ПОМИЛКИ
БУДАПЕШТА ТА БУХАРЕСТА

Альона Гетьманчук,
директорка Центру
«Нова Європа»¹

Травень, 2023

¹ Аналіз було
опубліковано ZN.ua
27 квітня 2023 року.

З і стрімким наближенням **липневого саміту НАТО** стає дедалі очевидніше, що у справедливому світі **Вільнюс мав би стати моментом виправлення помилок Будапешта та Бухареста, і Україна повинна цього прагнути.** Адже, щоб зрозуміти ціну помилок Будапешта та Бухареста, досить просто відповісти на запитання: чи можливим був би напад РФ на Україну, якби вона або досі володіла ядерною зброєю, або мала реальні безпекові гарантії — чи то від США, Британії, Франції в рамках Будапешту, або ж була б членом НАТО? Дуже мало ймовірно. Можна порізно оцінювати магічну силу 5 статті НАТО або безпекових гарантій від США, але фактом залишається те, що **в історії немає випадків, коли б Росія атакувала країни — члени НАТО або країни, які мають двосторонні безпекові угоди зі США.**

Виправлення помилок Будапешта — це пропозиція для України реальних безпекових гарантій, а не абстрактних і ні до чого не зобов'язаних безпекових запевнень. Гарантій через членство в НАТО чи тимчасових — від низки країн до набуття цього членства.

Виправлення помилок Бухареста — це кінець епохи «стратегічної невизначеності» щодо членства України в НАТО

Виправлення помилок Бухареста — це кінець епохи «стратегічної невизначеності» щодо членства України в НАТО. Нам важливо нарешті не лише отримати пункт призначення, а й прокласти маршрут до цього пункту. Без

ПДЧ і його нових аналогів, які де-факто намагаються накреативити для України в окремих західних столицях як черговий заміник реального процесу вступу до НАТО — замість того, аби нарешті запросити Україну до Альянсу і запустити відповідний процес приєднання попри триваючу агресію. З аргументом про те, що запустити процес вступу України до НАТО неможливо, допоки йдуть військові дії, потрібно бути дуже обережними: він може перетворитися на своєрідну пастку. Ті, хто проштовхує таку ідею, фактично заохочують Путіна розробити сценарій, за яким військові дії в тому чи іншому вигляді триватимуть якщо не десятиліттями, то роками.

Помилки Будапешта та Бухареста неможливо виправити у Вільнюсі без політичного запиту отримати запрошення вступити в Альянс і розпочати вступні переговори з боку Києва, та політичної відваги (тут уже навіть не про політичну волю) задовольнити цей запит з боку країн — членів НАТО. Після довгих дискусій **виглядає так, що українська влада сформувала позицію, яка саме й полягає в тому, аби добиватись у Вільнюсі запрошення до членства та надання Україні тимчасових безпекових гарантій від низки країн-членів на той час, доки триватиме власне вступний процес.** Кристалізація цієї позиції стала очевидною на спільному прес-брифінгу генсека Альянсу Столтенберга та президента України Зеленського, який подякував за адресоване йому запрошення відвідати Вільнюський саміт НАТО, однак наголосив, що набагато важливіше у Вільнюсі мати запрошення для України вступити до Альянсу, а також пропозицію тимчасових безпекових гарантій.

Незважаючи на те, що сценарій запрошення України до НАТО вже у Вільнюсі виглядає як малореалістичний, **у Києва насправді немає права на іншу позицію. По-перше**, не можна отримати те, чого ти формально не попросив. НАТО це стосується особливо. Українські дипломати й експерти, котрі давно і глибоко опікуються темою євроатлантичної інтеграції, добре знають, як доводилось неодноразово кусати лікті після того, коли спочатку окремі партнери просили Україну навіть не озвучувати те чи інше питання як «токсичне», «нереалістичне» чи просто «нерелевантне», а потім здивовано казали: «Так ви ж цього не просили».

По-друге, Україна не може підійти до Вільнюського саміту з менш амбітною метою, ніж окремі країни-члени НАТО, передусім господарі саміту литовці, які вже де-факто розпочали кампанію в багатьох столицях за членство України в НАТО. Розмита позиція Києва ускладнювала їхню роботу, оскільки в столицях-скептиках завжди могли сказати: «Таж самі українці не просять запрошення і тимчасових безпекових гарантій». І з української столиці справді лунали розмиті фрази про потребу «політичного сигналу», прискорення «імплементатії стратегічного курсу на інтеграцію», а не про запрошення до вступу загалом і вступних переговорів зокрема.

По-третє, у НАТО немає жодних задокументованих обмежень, аби озвучити запрошення для країни, щодо якої ведеться військова агресія. Так, є відомий документ, який розтлумачує підходи Альянсу до розширення, — а саме так зване Дослідження щодо розширення НАТО 1995 року. Це єдиний документ, у якому, зокрема, йдеться і про неможливість прийняття до НАТО країн, котрі мають

етнічні чи зовнішні територіальні суперечки. Стосовно України принципово важливо не тільки те, що **йдеться, взагалі-то, не про територіальну суперечку**, а й про те, що навіть у цьому дослідженні чорним по білому зафіксовано: **рішення щодо прийняття тієї чи іншої країни до НАТО приймаються на індивідуальній основі** (on a case-by-case basis). Загалом НАТО створене як повоєнний інструмент, розрахований для мирних часів. Відповідно всі хвилі його розширення теж відбувались у мирний час, хоч і багато їх — у період холодної війни. **Те, що в нього немає досвіду розширення у час, коли в євроатлантичному просторі знову панує війна, не означає, що такого розширення в принципі не повинно бути.**

По-четверте, Україна за великим рахунком нічого не втрачає, коли поставить руба питання про запрошення у Вільнюсі. Швидше, вона може більше втратити, якщо не поставить це питання. Демонстративне ігнорування Києвом такого запиту може тлумачитися не просто як фактичне визнання за РФ права вето на розширення Альянсу і визнання того, що Путін почав війну щодо України саме через її бажання вступити до НАТО, а й сигналом про те, що питання майбутнього членства в НАТО може розглядатися в українській столиці як потенційний компроміс на потенційних переговорах із Кремлем.

По-п'яте, Україна має сьогодні не лише моральне право просити запрошення на саміті: на відміну від буремного 2008-го, рівень взаємосумісності — і військової, і політичної — з країнами НАТО є набагато вищим, а в самій Україні існує повний і політичний, і суспільний консенсус щодо безальтернативності руху до Альянсу, чого не було напередодні Бухаресту і

що активно використовували як один із ключових контраргументів проти ПДЧ для України тодішні топ-скептики, передусім Ангела Меркель.

Щодо політичної волі з боку Альянсу, то основною перепорою на сьогодні залишається позиція Сполучених Штатів, які неpubлічно і публічно неодноразово дали зрозуміти: питання членства України в НАТО не стоїть на порядку денному, доки триває війна, бо сьогодні, мовляв, значно важливіше сфокусуватися на короткостроковій практичній підтримці України, щоб допомогти їй відбити російське вторгнення, а не на процесі вступу до Альянсу.

Однак є достатньо підстав стверджувати, що за благородною метою короткострокової практичної підтримки, яка справді нам потрібна для успішних контрнаступальних дій, **приховується цілком реальний страх, аби війна РФ проти України не стала війною НАТО з РФ.** І запрошення України до членства у цьому контексті розглядається як запрошення самих себе до війни з Росією. Але **якщо хтось і справді незацікавлений у війні РФ з НАТО, то це сам Путін.** І хто як не він зробить усе можливе, аби такого сценарію не допустити. Про це потрібно говорити у Вашингтоні. Як і про прихильні до членства України в НАТО настрої в американському суспільстві (підтверджено соціологією), на які так люблять рівнятися в оточенні Байдена.

До того ж **війна України не може стати війною НАТО, доки Україна власне не вступить до Альянсу і на неї не буде поширюватися дія статті 5 Вашингтонського договору.** Як чітко

показав досвід вступу до Альянсу Фінляндії та Швеції, навіть для бездоганних кандидатів і за супершвидкою процедурою процес вступу до НАТО не відбувається за одну ніч. Відповідно, згідно з процедурою розширення Альянсу, **навіть якщо Україна отримає запрошення у Вільнюсі, їй ще доведеться пройти два важливих етапи — вступні переговори та процес ратифікації протоколів про вступ у країнах-членах.** І навряд чи вступні переговори з Києвом триватимуть один день, як із Фінляндією та Швецією.

Окрім США, відомо про щонайменше ще дві країни, які так чи інакше сигналізували про свою неготовність запропонувати Києву у Вільнюсі навіть певну дорожню карту щодо членства в Альянсі, не кажучи вже про запрошення і вступні переговори, тим самим посилюючи ще один аргумент Вашингтона — про відсутність консенсусу в Альянсі в питанні України.

І тут, очевидно, скептики зауважать: **а чому справді треба настільки руба ставити питання у Вільнюсі?** Чому не можна говорити про якісь більш креативні формати, своєрідну дорожню карту, де були б прописані необхідні реформи для членства? Такий собі апгрейд ПДЧ. І політичний сигнал був би новий, і крок уперед у нашій інтеграції до НАТО, а ще й — важіль для реформ... Це хороша ідея, і ми в Центрі «Нова Європа» її теж просували, але... два роки тому. Відтоді кардинально змінилися дві речі. На той момент не було важеля впливу на реформи у вигляді статусу кандидата в ЄС і навіть європейська перспектива виглядала як щось недосяжне. Сьогодні ми маємо цей статус, а з ним — і перелік реформ, які Україна має виконати, аби

спочатку отримати рішення про відкриття вступних переговорів, а потім і вести ці переговори. Відповідно Україна отримала можливість робити реформи з ЄС. Винятком може бути лише демократичний і цивільний нагляд за збройними силами, якого вступний процес до ЄС «не покриває». Тут Україні важливо буде продемонструвати відданість цьому принципу, але для цього в НАТО існують вступні переговори. Саме там обговорюються реформи, котрі в разі чого ще треба «доробити» для членства в Альянсі.

Інша відмінність — факт повномасштабного вторгнення РФ. Якщо кілька років тому ще можна було апелювати до стриманості реального процесу вступу України до НАТО через страх ескалації з боку Путіна, аж до військового вторгнення, то на тлі агресії, яка триває понад рік у найбрутальніших та найбільш варварських формах, навіть багатолітній опонент членства України в НАТО Генрі Кіссінджер визнав аргумент про можливу ескалацію як уже нерелевантний.

Поки що **всіма доступними способами потрібно переконувати США, що початок реального вступу України до НАТО — це спосіб завершити війну, а не її розширити.** І що війна не зможе посправжньому завершитися, доки Україна не буде членом НАТО, бо **«стратегічна невизначеність» у цьому питанні постійно слугуватиме для Москви спокусою атакувати Київ і так чи інакше зафіксувати його у своїй імперсько збоченій системі координат (якщо, звісно, США не вирішать надати двосторонні безпекові гарантії для України).**

Ну, а до членства в Альянсі, права України на яке не заперечують і в Білому Домі, є тільки два шляхи — довгий та короткий. Довгим у НАТО вже пробували йти, і дійшли якраз до того, чого найбільше боялись у столицях Альянсу через євроатлантичні амбіції України, — повномасштабної війни в Європі. Варто нарешті набратися політичної мужності спробувати піти коротким шляхом.

ПРО ЦЕНТР «НОВА ЄВРОПА»

Центр «Нова Європа» (ЦНЄ) заснований у 2017 році як незалежний аналітичний центр. Попри новий бренд, він базується на досвіді команди, яка разом працює з 2009 року (раніше в рамках Інституту світової політики). Аналітики Центру «Нова Європа» стали впізнаваними, адже запропонували якісний аналітичний продукт із питань зовнішньої політики України та безпеки в регіоні, поєднавши його з активними та ефективними зусиллями з адвокатування.

Бачення Центру «Нова Європа» максимально наближене до бачення майбутнього Української держави більшістю громадян: Україна повинна бути інтегрованою в Євросоюз і НАТО. Під інтеграцією ми вбачаємо не стільки формалізоване членство, скільки запозичення найкращих стандартів і практик для фактичної належності України до євроатлантичного ціннісного простору.

Докладніше про Центр «Нова Європа»: www.neweurope.org.ua